

'אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה?!'.
אודות שירת המלאכים בראש השנה ויום הכפורים שנחלקו ראשונים בדבר (רה"ג ור"י בתוס') – ע' בספר יערות דבש ח"א יד.

דף לג

'דבר אל בני ישראל... בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות'. על קושית הראשונים מדוע הוצרכו למעט נשים מעבודות הקרבן והלא אין העבודות כשרות אלא ביום וא"כ מצוות עשה שהזמן גרמן הן – ע' במובא בקדושין לו.

(ע"ב) 'שיעור תקיעה כשלש תרועות. שיעור תרועה כשלש יבבות'. נראה הטעם מפני שאין דרך גניחה ויללה בפחות משלש פעמים רצופות. וכיון שהתרועה היא עיקר והתקיעה טפילה לה כמו שנאמר יום תרועה, אינו בדין שיהא הטפל ארוך מהעיקר, ומזה ידענו ששיעור התקיעה אינו ארוך מהתרועה, והרי לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, וע"כ שיעור תקיעה ותרועה שוים (עפ"י פני יהושע).

'זהתניא שיעור תקיעה כתרועה? אמר אביי תנא דידן קא חשיב תקיעה דכולהו בבי ותרועות דכולהו בבי, תנא ברא קא חשיב חד בבא ותו לא. שיעור תרועה כג' יבבות. והתניא שיעור תרועה כשלשה שברים? אמר אביי: בהא ודאי פליגי... מר סבר גנחוי גנח ומר סבר ילולי יליל'. כתב הראב"ד שלפי מסקנת אביי שהתנאים חלוקים על מהות התרועה, אם היא גניחות או יבבות, שוב אין צריך לדחוק ולומר שתנא דמתניתין דיבר על שלש תקיעות אלא תקיעה אחת הריהי כשלש תרועות דהיינו שלש יללות שכל אחת שלשה כחות בעלמא, ואילו תנא ברא שסובר שהתרועה היינו שלש גניחות שהם ט' כחות, לכך אמר ששיעור תקיעה כתרועה אחת (וע"ע פני יהושע).

*

'... וזה ענין מה שאמרו תוס' בשם הערוך דמאה קולות של תקיעת שופר הם כנגד מאה פעיות דפעיה אימיה דסיסרא. ומן הסתם נמצא באיזה מדרש שידעו בקבלה דפעיה מאה קולות כיון שהובא בערוך. וצריך להבין מה ענין המאה קולות דתקיעת שופר ליבבות דאם סיסרא. ובגמרא שלמדו לפירוש יבבא מדכתיב ותיבב אם סיסרא – יתכן, אבל לכיון מאה קולות כנגד מאה פעיות, מה טעם יש בזה?

אך הוא על פי מה שאמרנו בענין מלחמת סיסרא שהוצרכו למלחמה מן השמים כמו שנאמר מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם. ואמרנו על פי מה דאיתא בספר עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו שרבי עקיבא יצא מסיסרא שבא על יעל אשת חבר הקיני, ורבי עקיבא היה שורש תורה שבעל פה כנ"ל והוא היה בגלות מוקף בקלליפה אצל סיסרא, והוציאה ממנו יעל אשת חבר הקיני, שהקינים היה גם כן חלקם בחינת תורה שבעל פה שהוא ענין 'דושנה של יריחו' שנתנה להם כידוע, ועל זה הוצרכה המלחמה שיהיה מן השמים נלחמו הכוכבים, כדי שיוכלו להוציא נשמת ר' עקיבא שהוא שורש תורה שבעל פה שהיה בגלות אצל סיסרא (כמו שנתבאר במקום אחר). וכתב אצל יעל מנשים באהל תברך, ודרשו מאן נשים שבאוהל שרה רבקה רחל ולאה שמהם יצאו האבות שהיו שורש תורה שבכתב כנ"ל, והיא הביאה נשמת ר' עקיבא, ובה כלה החיים

שלהם (- של הקינים) שזה היה עיקר החייתם שלהם כמו שנאמר ואתה מחיה את כולם. ולכן פעיא מאה קולות. וכנגד זה אנו תוקעין מאה קולות לזכות עי"ז לבחינת 'תורה שבעל פה'. ומספר מאה מורה על תכלית השלימות... כשכל העשר מדות כלולה כל אחת מעשר הוא מאה. ובקליפה זה לעומת זה, כשהיה אצלו הניצוץ מבחינת תורה שבעל פה כנ"ל היה לו בקליפה גם כן מאה כוחות לכן פעיא אמיה מאה קולות.

וזה שאמרו בירושלמי: כד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפורא ד'יתקע בשופר גדול'. היינו שעל ידי זה יתעורר השופר גדול כמו שאמרו אי תנו כולו - עתה אקבצם. ויתעורר שופר גדול שהוא בינה שיושאר חקוק בלב לעלמי עד ויתקן כל הרב=כעס ומטא זמניה למתבלע ויהיה התיקון האמיתי...

וזהו פירוש הפסוק אשרי העם יודעי תרועה ... שיעוררו בעובדא דלתתא השופר גדול שזה יביא התיקון האמיתי ויבולע המות לנצח ויתקן כל הקלקול ופגם הנחש... (מתוך פרי צדיק לר"ה יג).

'מבעד החלון נשקפה עד תשיב אמריה לה שנאמר בשירת דבורה על אודות אם סיסרא - מאה ואחת אותיות שיש בהן יבבות ופעיות של צער שנצטערה האם על סיסרא בנה. כל הנאמר שם מדבריה אחר כן הלא ימצאו יחלקו שלל וגו' - לא דברים של צער הם אלא דברי תנחומים שהתנחמה הבל בנחחנות בנה שבגללם הוא בושש לבוא.

ומה ענין מאה קולות של שופר אצל פעית אם סיסרא? ולמה לא העמידו את המנין על מאה ואחת כמנין פעיותיה של זו?

אלא שקול השופר בא לעורר רחמים על זרעו של יצחק שנעקד כאיל על גבי המזבח, וכל הפעיות שפעתה אם סיסרא פעיות של אכזריות היו, אכזריות אשר לא מצינו כמותה בכל העולם.

האם בשעה שהיא מיבבת על צער בנה, הלא תדע רחם על אמהות אחרות שכמותה שבוכות על מות בניהן; אבל היא, אם סיסרא, אינה כן אלא כל תנחומיה - הלא ימצאו יחלקו שלל רחם רחמים לראש גבר. סיסרא בנה עוסק כעת בריטוש שבויים מישראל ובניפוץ עוללים, וזאת נחמתה, ובכך היא מפיגה את צערה - יש לך אכזריות גדולה מזו?

יבואו מאה קולות השופר של רחמים ויבטלו אותן הפעיות שכולן של אכזריות היו, חוץ מאחת בהן - זה צער האם על בנה שיש בו גם ממידת הרחמים אפילו אצל אכזרים. פעיה אחת זו של רחמים אין קול השופר בא לבטל; לפיכך מאה קולות כנגד מאה פעיותיה של אכזרית זו, שפעתה לשם אכזריות.

עוד רמז למאה קולות - שכן אמרו ז"ל מאה פעיות האשה פועה כשהיא יושבת על המשבר, צ"ט למיתה ואחת לחיים. וביום הרת עולם - תבל ומלואה כיושבת על המשבר, אם לשבת אם לחסד, לפיכך תוקעין מאה קולות.

סימן לדבר: אשרי העם יודעי תרועה. יודעי בגימטריא 100.

(מתוך ספר התודעה פרק שני. ע': רסיסי לילה מו; משך חכמה אמור)

מתחיל בתורה (שלש) ומשלים בנביא (שלש), והכתובים באמצע. וטעם הדבר פרשו התוס' כי מקראות שבתהלים משלי ואיוב קדמו לנביאים). רבי יוסי אומר: משלים בתורה (פסוק אחד נוסף, הוא העשירי) והרי זה משובת. וכן היו נוהגים ותיקים (רבי אלעזר ברבי יוסי). ואם השלים בנביא – יצא. ההלכה והמנהג כרבי יוסי (תוס' וש"פ).

אין מזכירים מלכות זכרון ושופר של פורענות. ואמרו בגמרא, אפילו כגון חי אני נאם ה' אלקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם, והוצאתי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם... שהיא ריתחה של גאולה שרוצים בה – אין מזכירים ריתחה בראש שנה. אבל אם בא לומר מלכות זכרון ושופר של פורענות עובדי כוכבים – אומר.

מבואר בגמרא שמקרא שיש בו כמה איזכורים של מלכות או זכרון ושופר – מתחשב כפי מנין האיזכורים, כגון שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד... ה' צ' הוא מלך הכבוד סלה. ונחלקו רבי יוסי ורבי יהודה האם מי (הוא) זה מלך הכבוד עולה למנין אם לאו. וכן נחלקו אודות המקרא זמרו למלכנו זמרו כי מלך כל הארץ אלקים (שלרבי יהודה אינו נמנה בשתיים, כי ב'מלכנו' אין המלכה אלא על אומה אחת. רש"י).

פסוקים שאין בהם אזכרת מלכות במפורש אלא אלקות, כגון שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד; ... כי ה' הוא האלקים; לדברי רבי יוסי – מלכות, ולדברי רבי יהודה אינה מלכות. אין מזכירים זכרון של יחיד, ואפילו לטובה. ואולם זכרון של יחיד שבאים רבים ממנו – מזכירים [כגון] וה' פקד את שרה (לדעת האומר פקדונות כזכרונות), שרבים באו מאותה פקידה]. פקדונות הרי הן כזכרונות. דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: אינן כזכרונות. הזכרת 'תרועה' בלא 'שופר', כגון יום תרועה יהיה לכם; לרבי יוסי – אומר, ולרבי יהודה אינו אומר. ולדברי רבי יוסי, הפסוק ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו אומרו עם המלכיות ואומרו עם השופרות. וכן זכרון תרועה אומרו בזכרונות ובשופרות.

ג. העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה, השני (המתפלל תפילת מוספין) מתקיע [אעפ"י שזריזים מקדימים למצוות, אמר רבי יוחנן: בשעת גזרת המלכות שנו, שהיתה סכנה לתקוע בשחרית]. ובשעת ההלל – הראשון מקרא את ההלל [אעפ"י שברוב עם הדרת מלך, זריזים מקדימים למצוות].
א. אף על פי שגזרת המלכות בטלה, אין חוזרים לעשות כבתחילה שמא יחזור הדבר לקלקולו (עפ"י תוס'. וע' פירוש הדברים בחזו"א קלו, א).

ב. יש מי שכתב על פי התוספתא (במנחות ו) הלל ותפלה מעכבים זה את זה, שמי שלא קרא ההלל לא יצא ידי חובת תפילה (עפ"י שו"ת מהרש"ם א). ואולם כמה ממפרשי התוספתא פירשו הדברים כלפי הודאה שבתפילה ולא על קריאת ההלל ממש. (ע"ע שאילת יעב"ץ ח"א ט לענין אכילה קודם ההלל).

דפים לב – לג

- ג. א. האם מצות תקיעת שופר בראש השנה דוחה 'לא-תעשה' דאורייתא או איסור 'שבות' מדבריהם?
- ב. האם מותר ליתן לשופר מים או יין או מי רגלים כדי לצחצחו?
- ג. האם מתעסקים בתקיעה עם התינוקות בראש השנה, כשחל בימות החול או בשבת? האם הנשים רשאים לתקוע בראש השנה? קמד

א. אין מצות שופר דוחה איסורי יום טוב, שאין 'עשה' דוחה 'לא תעשה' ו'עשה'. ואף לא איסורי 'שבות' (שעשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה והעמידו דבריהם במקום מצות עשה שאין בה כרת. עפ"י ר"ן וריטב"א), הלכך אין מעבירים את התחום על השופר ואין מפקחים עליו את הגל, לא עולים באילן ולא רוכבים ע"ג בהמה ולא שטים על גבי המים. וכן אין חותכים אותו מן המחובר 'כלאחר יד' כגון במגל.

א. נחלקו דעות הראשונים ב'שבות דשבות', האם הותר במקום מצות שופר (רמב"ם, ריטב"א ועוד), אם לאו (ע' בראשונים גטין ח; רמב"ן שבת קל:). ולהלכה נקטו הפוסקים להתיר, כגון לומר לנכרי לעלות באילן להביא שופר כדי לתקוע בו (עפ"י או"ח שו"ה).

ב. מדברי הריטב"א יש מקום לדייק שדוקא 'שבות' שעיקרה מדאורייתא [כי בכלל מצות עשה של 'שבתון' לשבות בשבת ולא לעשותה כחול וכמוש"כ הרמב"ן], אבל בשאר איסורין דרבנן שאין להם עיקר בתורה – לא העמידו דבריהם.

ואולי אפילו כאלו שיש להם עיקר ב'לאו' בלבד ולא ב'עשה' – דוחה, שהרי אפילו לאו דאורייתא נדחה, ובלבד שיהא בעידיניה (וע' קה"י ביצה ו). וצ"ב.

ג. בדיעבד שעבר והתקין לו שופר – מותר לתקוע בו [ואין בזה משום 'מעשה שבת' משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו] (ע' סי' תקפו ובמשנ"ב), ודוקא כשאין שופר אחר (עפ"י שעה"צ שם מהפר"ח. וע"ע חשק שלמה כאן והל"ש מועדים פרק ב דבר הלכה לג).].

ב. אם רצה ליתן לתוך השופר מים או יין ביום טוב, כדי לצחצחו – יתן (ואין זה תיקון כלי). אבל מי רגלים אין נותן, כדברי אבא שאול – מפני הכבוד.

ג. במשנה שנינו שאין מעכבים את התינוקות מלתקוע ביום טוב של ראש השנה אבל מתעסקים עמהם עד שילמדו. ואמר רבי אלעזר: אפילו בשבת. תניא נמי הכי. ופירשו בגמרא בסתירת הדיוקים 'מתעסקים' ו'אין מעכבים', שיש חילוק בין קטן שהגיע לחינוך ובין שלא הגיע.

לפרש"י, קטן שהגיע לגיל חינוך מתעסקים עמו אפילו בשבת, ושלא הגיע אין מתעסקים עמו [כלומר אין צריך להתעסק עמו. עתוס'] אבל אין מעכבים אותו מלתקוע. והתוס' תמחו הלא אין מצות היום בתקיעה ומדוע צריך להתעסק עמו. ולכך פרשו להפך; הגיע לחינוך אין מעכבים אותו מלתקוע אבל אין מתעסקים עמו בשבת, ושלא הגיע לחינוך מותר אף להתעסק עמו.

ועוד הביאו גירסה אחרת ולפיה קטן שהגיע לחינוך מעכבים אותו מלתקוע בשבת, ושלא הגיע לחינוך אין מעכבים ואף מתעסקים עמו [ואין זה דומה לשאר איסורים אפילו דרבנן שאין מספים לו בידיים, כי כאן פעמים שיש מצוה בתקיעה].

דייקו בגמרא ממשנתנו שמעכבים את הנשים מלתקוע בראש השנה. ואילו בברייתא שנו אין מעכבים. והעמיד אביי במחלוקת התנאים האם רשות ביד הנשים לסמוך על הקרבן אם לאו (משום שהיא כמוסיפה על המצוות (עפ"י רש"י כאן ובעירובין צו. ועמהרש"א ופנ"י), או משום איסור תקיעה ביום טוב שלא במקום מצוה. ערש"י ותוס' חולין פה ותוס' בעירובין).

א. הרבה ראשונים פסקו כרבי יוסי שנשים סומכות רשות (תוס' רו"ה רשב"א רי"ד ריצ"ג ר"ן וריטב"א). וכן קיימא לן שרשות בידה לתקוע בשופר (או"ח תקפ"ט). ולדעת רבנו תם אף מברכות 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו...'. וכן מנהג אשכנז. ויש חולקים וסוברים שאינה יכולה לברך על המצוות שהיא פטורה מהן. וכן מנהג הרבה מעדות המזרח (ע' בהרחבה בשו"ת יביע אומר ח"א לט-מ; שבט הלוי ח"ח א).

וכמה ראשונים סוברים שאין הלכה כרבי יוסי (ע' או"ז ר"ה רסו; ראב"ד. וכן כתב בספר שער המלך (שבת יט, כג) בדעת הכלבו [ואולם הרמ"א הביא דברי הכלבו לענין תפלין שיש למחות ביד האשה המניחתן, ואעפ"כ נוקט להלכה שאשה מברך על מ"ע שהו"ג].

ב. הוצאת השופר לרשות הרבים בשביל אשה; הרא"ש (ז בשם הראב"ה, ומובא גם בטור תקפט) כתב להתיר (וכ"ה בשו"ע הגר"ז תקפט, ב). ובשו"ת שאגת אריה (קו קח) אסר (עפ"י דברי התוס' בחולין פד: בתירוץ הראשון). ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג צד) האריך להתיר. וכן נוהגים, ובפרט בכרמלית (ע' עמודי אור סו"י כט; מטה אפרים תקפט; ש"כ יט הערה ה; שו"ת שבט הלוי ח"ח סו"י א).

כתב הרמ"א (תקפה, ה) שהשופר אסור בטלטול בשבת מלבד לצורך גופו ומקומו, כשאר כלי שמלאכתו לאיסור.

ונראה שבזמננו אסור אף לצורך גופו ומקומו, מאחר ואין משתמשים בו כלל לדברים אחרים, ככלי שאינו ראוי למלאכת התר כלל. גם יתכן שנחשב מוקצה מחמת חסרון כיס מפני שמקפידים עליו ומיחדים לו מקום. אך בזמן שמניחים את הילדים לתקוע בו ולהתלמד, לכאורה אינו מוקצה מחמת חסרון כיס (עפ"י הליכות שלמה ר"ה ב, כא).

דפים לג – לד

נא. א. כמה תקיעות תוקעים בראש השנה, וכיצד סדרן?

ב. מהו שיעור תקיעה ושיעור תרועה?

ג. משך בתקיעה שלאחר התרועה כשתים כדי שתעלה לו לתקיעה שלפני התרועה הבאה, מה דינו?

ד. האם התקיעות והברכות מעכבות זו את זו? מי שבירך ואחר כך נתמנה לו שופר, מה דינו? מצות תקיעה ומצות ברכות, מה מהן עדיפה כשא"א לקיים שתיהן?

ה. שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום או מתשעה בני אדם, מה דינו? [ומה הדין בשאר אמירות, כששהה באמצע?].

א. סדר תקיעות: שלש של שלש שלש. פירוש שלש תרועות (והעברת שופר תרועה; שבתון זכרון תרועה; יום תרועה), שכל אחת מהן תקיעה לפניה ותקיעה לאחריה (ממה שנאמר ביובל והעברת שופר תרועה בחדש השבעי... תעבירו שופר. ולמדים גזרה שוה ראש השנה מיובל. ותנא אחר למד ממדבר: ותקעתם תרועה... תרועה יתקעו).

לתנא קמא דברייתא, שתי תרועות בלבד מדברי תורה ואחת מדברי סופרים (ש'יום תרועה יהיה לכם' – לתלמודו הוא בא, לגופו). ולדברי רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: אחת מדברי תורה ושתיים מדברי סופרים ('זכרון תרועה' – לגופו, ו'יום תרועה' נצרך למעט לילה).

רבי אבהו תיקן בקסרי תקיעה שלשה שברים תרועה ותקיעה. ופירשו שמלבד זאת עושה תקיעה שברים תקיעה וכן תקיעה תרועה תקיעה (כל סדר עושהו שלש פעמים כנ"ל), כי יש ספק על התרועה האמורה בתורה אם היא כגניחה או כיללה או כגניחה ולאחריה יללה [אבל להפך אין להסתפק, כי בסתם כשקורה מאורע לאדם, בתחילה גונח ואח"כ מילל].

הואיל ומפני הספק ב'תרועה' האמורה בתורה עושים שלשה מיני סדרים אבל בעצם יוצא באחד משלשתם, בדין היה שתעלה תקיעה אחרונה של סדר אחד לתקיעה שלפניה לסדר הבא, כגון